

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНАЛЬНОМУ АСПЕКТІ

В статті висвітлюється сучасний стан розвитку бізнесу в Україні станом на 2014 рік. Розглянуто регіональний розвиток підприємництва у Хмельницькій області. Вивчено проблеми функціонування бізнесу в регіоні, проаналізовано розвиток в 2013–2014 роках. Досліджено фактори, які впливають на розвиток та функціонування бізнесу в регіоні та гальмують його подальший розвиток. Визначено сучасні тенденції та окреслено перспективні напрями розвитку підприємництва в регіональному аспекті.

Ключові слова: підприємництво, бізнес, регіональний аспект, суб'єкти підприємництва.

T. P. SMELYANSKA, U. V. ZUBRITSKA
Khmelnitskyi National University

WAYS OF BUSINESS DEVELOPMENT IN REGIONAL ASPECT

The article highlights the current condition of development of business in Ukraine given by a condition for 2014. Studied the problems of businesses in the regions, its development is considered. A regional development of businesses in the Khmelnytsky region in 2013–2014. Studied the factors that influence the development and operation of business in the region and slow down the further development. Identified current trends and outlines promising directions for business in regional aspect.

Keywords: business, business, regional aspect, business entities.

Постановка проблеми. Успіх започаткованих реформ децентралізації, розширення повноважень і фінансових ресурсів регіонів та забезпечення їх економічної безпеки залежить передусім від можливості самих регіонів утримувати стійку економічну динаміку навіть в умовах безпрецедентного тиску негативних макроекономічних явищ. З погляду необхідності стабілізації економіки України необхідним є виявлення регіонів і галузей, спроможних стати опорою відновлення економічного зростання. Крім цього, здатність регіональних господарських комплексів самостійно накопичувати ресурс розвитку свідчатиме про можливість і доцільність подальших кроків у напрямі збільшення економічної самостійності регіонів.

Результати дослідження. Погіршення економічної ситуації у країні, дефіцит бюджетного ресурсу на підтримку регіонального розвитку спричинили загострення внутрішніх проблем кожного регіону та порушення міжрегіональних зв'язків. Упродовж останніх років в Україні зростає диференціація регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку, збільшується кількість проблемних серед них.

У 2014 р. соціально-економічний розвиток більшості регіонів характеризувався подальшим зменшенням промислового виробництва, відпливом інвестиційного капіталу, нестійкою експортною динамікою, скороченням обсягів будівництва, звуженням внутрішнього ринку, погіршенням ситуації на ринку праці і загальним падінням рівня доходів.

Серед позитивних тенденцій відзначається лише зростання аграрного виробництва. Так, за підсумками 2014 р. обсяги виробництва сільськогосподарської продукції збільшились у 15 регіонах (від 1,6 % у Закарпатській до 16,0 % у Хмельницькій областях), тоді як спад виробництва спостерігався у 9 регіонах. Варто зазначити, що серед регіонів, у яких відбулось скорочення виробництва, є регіони, які формують значну частку аграрного виробництва України: Миколаївська (зменшення на 6,4 %), Полтавська (на 3,1 %), Черкаська (на 1,7 %).

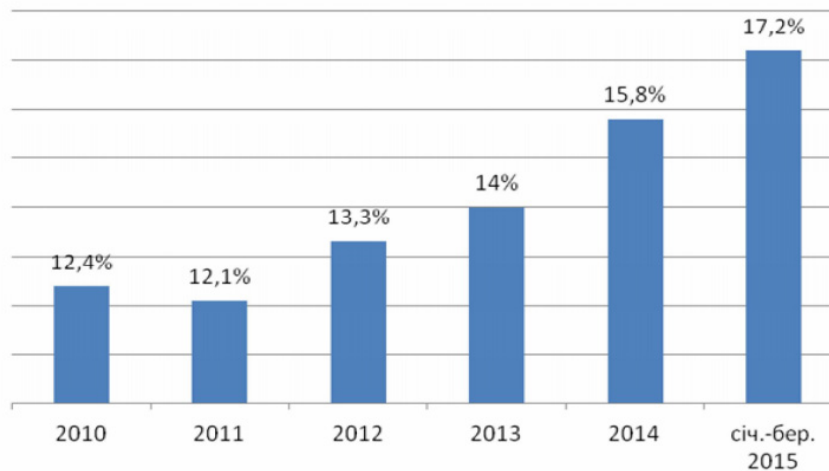
Минулий рік засвідчив поглиблення негативних тенденцій у промисловості більшості регіонів. За підсумками 2014 р. обсяги промислового виробництва скоротились у 16 регіонах (від 0,5 % в Одеській до 42,0 % у Луганській областях). Істотне зменшення промислового виробництва зафіксовано у м. Києві (на 14,3 %), у Сумській (на 12,1 %), Дніпропетровській (на 7,7%) та Полтавській (на 7,2%) областях.

Зазначимо, що питома вага регіонів, які у 2014 році мали приріст виробництва (Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Київська, Кіровоградська, Миколаївська, Рівненська, Тернопільська області), у загальному обсязі реалізованої промислової продукції поступово зростає (рис. 1).

У 2014 р. продовжилось зниження інвестиційної активності у всіх регіонах, крім Івано-Франківської (у якій обсяг освоєних капітальних інвестицій зріс на 26,9 %) і Хмельницької (на 2,6 %) областей. Водночас зростає регіональна диспропорційність інвестування: розрив між максимальним і мінімальним обсягом капітальних інвестицій на одну особу збільшився з 12,9 разу у 2013 р. до 13,4 разу у 2014 р. Як наслідок, 54,5 % обсягу освоєних інвестицій припало всього на 4 регіони: м. Київ (29,7 %), Дніпропетровську (9,5 %), Київську (9,0 %) і Донецьку (6,3 %) області.

Ще більш відчутним було скорочення обсягів іноземного інвестування, яке протягом року склало 11,1 млрд дол. США, що становить майже п'яту частину загального обсягу залученого іноземного капіталу з початку інвестування. Позитивна динаміка мала місце лише в Івано-Франківській області, де з початку 2014

р. приріст прямих іноземних інвестицій склав 112,1 млн дол. США, або 13,8 %. Водночас, приріст іноземних інвестицій у регіоні сформовано за рахунок спрямування капіталу у сферу оптової і роздрібною торгівлі (обсяг інвестицій у цей вид економічної діяльності збільшився протягом року утричі), що дозволило компенсувати відплив іноземного капіталу.

Рис. 1. Динаміка сукупної частки регіонів, які у 2014 р. мали приріст промислового виробництва, в обсязі реалізованої промислової продукції (Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Київська, Кіровоградська, Миколаївська, Рівненська, Тернопільська області) [1]

Зменшення обсягу іноземних інвестицій спостерігалось у 24 регіонах; у абсолютних значеннях найсуттєвіше вартість іноземного капіталу зменшилась у м. Києві (-5,9 млрд дол. США), Дніпропетровській (-1,3 млрд дол. США) і Донецькій (-1,0 млрд дол. США) областях. Основною причиною цього стала втрата вартості через курсову різницю, проте у всіх регіонах зафіксовано також масштабне вилучення інвестицій, що свідчить про найбільше за всі часи падіння інвестиційної привабливості регіонів

Так, якщо обсяг експорту протягом перших трьох кварталів зростав помітними темпами (переважно – до країн ЄС), сформувавши на фоні падіння імпорту додатне товарне сальдо вперше з 2005 р., то вже у кінці року – різко скоротився. У підсумку сальдо зовнішньої торгівлі товарами набуло від’ємних значень у обсязі 468,3 млн дол. США, що більшою мірою є результатом значного скорочення імпорту, ніж приросту експорту.

За підсумками року експорт товарів зменшився у 14 регіонах, найбільш помітно – у Луганській (на 46,2 %), Донецькій (на 32,2 %), Сумській (на 21,1 %), Полтавській (на 19,9 %), Черкаській (на 19,0 %), Миколаївській (на 15,5 %) і Дніпропетровській (на 11,5 %) областях. Збільшилися обсяги експорту товарів у 11 регіонах: від 1,1 % у Львівській до 26,1 % у Чернігівській областях. Імпорт товарів зменшився у всіх регіонах, де скорочення варіювало від 1,3 % у Полтавській до 47,7 % у Донецькій областях. На регіональному рівні підтримка розвитку малого та середнього підприємництва здійснюється через реалізацію регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва.

Основними напрямками регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва є підвищення ефективності реалізації державної регуляторної політики; оптимізація дозвільної системи у сфері господарської діяльності; забезпечення механізмів фінансової підтримки малого і середнього підприємництва; подальший розвиток системи інформаційного забезпечення суб’єктів підприємництва; створення сприятливих умов для розвитку інноваційно-інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності суб’єктів малого і середнього підприємництва; надання освітніх послуг для суб’єктів підприємництва та населення, забезпечення підготовки, підвищення кваліфікації кадрів для малого і середнього підприємництва; розширення й підтримка діяльності мережі інфраструктури підтримки підприємництва. На реалізацію регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва місцевими органами виконавчої влади передбачалося спрямувати кошти у загальній сумі 165,7 млн грн.

Найбільші обсяги фінансування на виконання регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва були затверджені в обласних бюджетах м. Київ – 30,0 млн грн, АР Крим – 4,45 млн. грн, Одеської області – 3,85 млн грн, Чернігівської області – 2,45 млн грн, Сумської області – 2,3 млн грн, Кіровоградської та Івано-Франківської областей – по 1,5 млн грн.

Найменші обсяги фінансування регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва було затверджено у Дніпропетровській області – 84,4 тис. грн, м. Севастополь – 115,0 тис. грн., Херсонській області – 150,0 тис. грн та Рівненській області – 160,0 тис. грн.

Обсяги капітальних інвестицій та прямих іноземних інвестицій по регіонах України зображені на рис. 2 та 3.

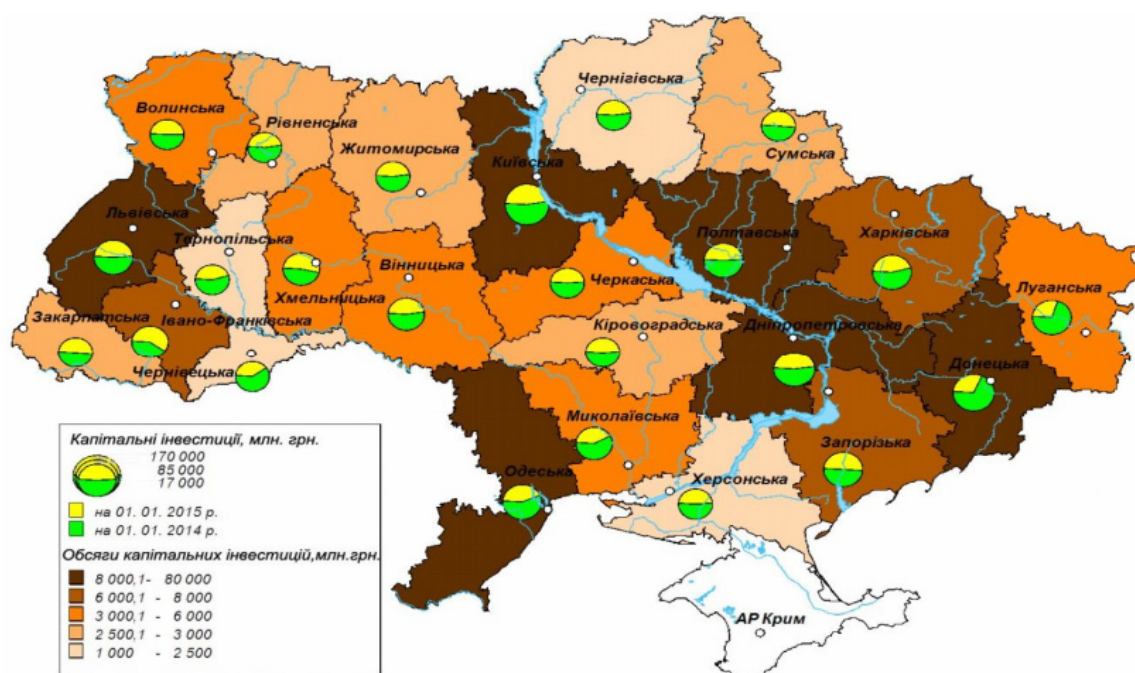

Рис. 2. Обсяг капітальних інвестицій за 2014 рік по регіонах України (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь)

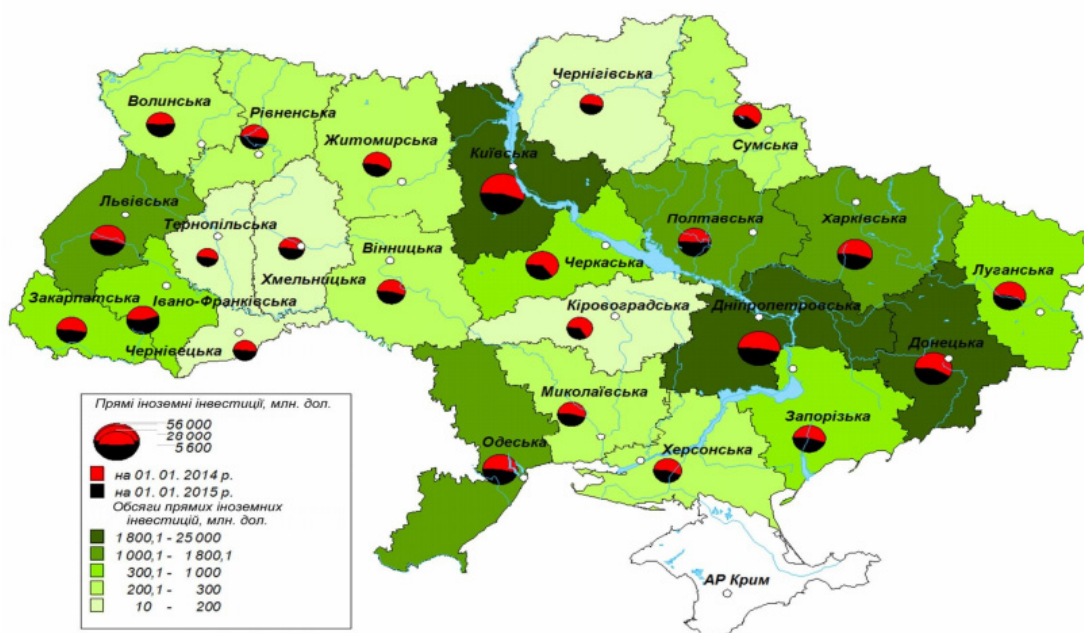

Рис. 3. Обсяг прямих інвестицій на 1 січня 2015 року, по регіонах України (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь)

Кошти обласних бюджетів спрямовувалися на: фінансування бізнес-проектів на поворотній основі; пільгове кредитування; створення нових об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва та поповнення статутного та оборотного фондів вже існуючих об'єктів; навчально-методичну роботу; виставкові заходи; видання інформаційних бюлетенів, проспектів, довідників; навчання та перепідготовку незайнятого населення з орієнтацією на зайняття підприємницькою діяльністю тощо.

Стан і тенденції розвитку малого і середнього підприємництва в Хмельницькій області характеризують наступні статистичні дані. На початок 2014 року загальна кількість суб'єктів малого та середнього підприємництва в області дорівнювала 70,8 тис. одиниць, у тому числі: малих підприємств – 6519 одиниць (9,2%), середніх – 397 (0,6%), фізичних осіб-підприємців – 63,8 тис. осіб (90,2%). Частка малих та середніх підприємств у загальній кількості підприємств області становить 99,9 % (по Україні – 99,8 відсотка).

За підсумками 2014 року з урахуванням складної суспільно-політичної ситуації останнього року, коливання курсів валют, високого рівня інфляції загальна тенденція динаміки кількості суб'єктів

підприємництва зазнала певних змін. За очікуваними показниками 2014 року кількість малих і середніх підприємств залишилась майже на рівні минулого року, кількість фізичних осіб-підприємців скоротилася на 3183 особи, або на 5,0 відсотків.

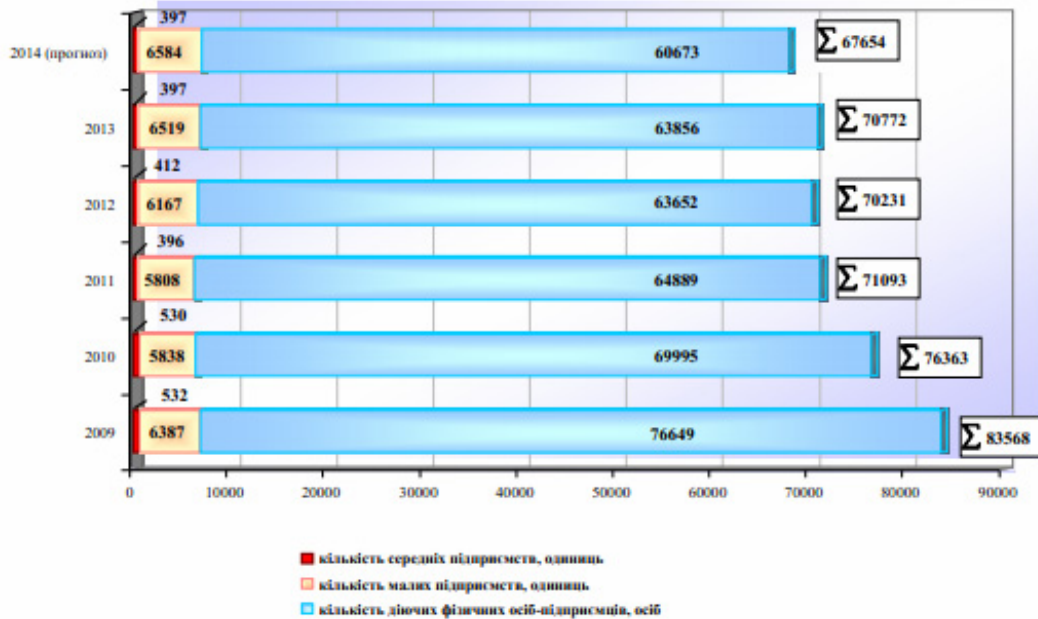

Рис. 4. Динаміка кількості суб'єктів малого і середнього підприємництва області у 2009–2014 роках

За показником кількість малих підприємств на 10 тис. осіб населення Хмельницька область знаходиться на рівні Волинської області (50) та випереджає Житомирську (49), Закарпатську (46), Рівненську (42), Сумську (48), Тернопільську (46) та Чернівецьку (44) області. Водночас, зазначений показник у Вінницькій області – 54; Івано-Франківській та Чернігівській – по 55 одиниць, по Україні – 82 одиниці.

Аналіз тенденцій та показників розвитку бізнесу в Хмельницькій області, який на постійній основі здійснюється облдержадміністрацією, у тому числі шляхом проведення консультацій з представниками підприємницьких структур, надав можливість визначити основні проблеми, що стримують розвиток підприємництва області, та на подолання яких буде спрямовано заходи програми розвитку малого і середнього підприємництва Хмельницької області на 2015-2016 роки, а саме:

- суперечливість і неповнота чинних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність суб'єктів підприємництва;
- недостатній рівень реального партнерства між бізнесом, органами місцевого самоврядування та виконавчої влади на рівні районів, окремих міст та селищ;
- недотримання суб'єктами надання адміністративних послуг – центральними органами виконавчої влади та їх територіальними представництвами вимог законодавства з питань реформування системи надання адмінпослуг стосовно термінів оформлення документів, що є ознакою корупційної складової у здійсненні ними владних повноважень у процедурах надання адміністративних послуг;
- практично повна відсутність матеріально-технічної та фінансової підтримки підприємництва з боку держави, відсутність налагодженої системи гарантій і страхування кредитних і інвестиційних ризиків;
- диспропорція у структурі малого бізнесу за сферами економічної діяльності – найбільша частина підприємств припадає на підприємства оптової та роздрібно торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів;
- нерівномірність розвитку бізнесу по територіях області, особливо у сільській місцевості;
- недоступність довгострокового кредитування, що стримує розвиток виробничої сфери, труднощі з одержанням зовнішнього фінансування через високі відсоткові ставки на банківські кредити;
- значна “тінізація” підприємницької діяльності і доходів.

Висновки. Створення сприятливого бізнес-середовища у Хмельницькій області повинно стати запорукою консолідації зусиль щодо удосконалення рівня відносин і співпраці підприємців з органами місцевого самоврядування, органами державної влади і бути спрямованими на формування привабливого інвестиційного клімату, вдосконалення стратегії розвитку області, інформаційної та навчальної підтримки підприємництва і реалізації ефективної регуляторної політики на регіональному рівні.

Література

1. Програма розвитку малого і середнього підприємництва Хмельницької області на 2015-2016 роки

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.adm.km.ua/doc/doc37_pidpr.pdf

2. Король В. С. Державна політика сприяння розвитку малого підприємництва на регіональному рівні / В. С. Король [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2009_4/193.pdf.

3. Беженар Н. В. Розвиток малого підприємництва в Україні / І.С. Храпко, О.В. Ілюк, Н.В. Беженар [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rusnauka.com/9.../61485.doc.htm.

Надійшла 11.09.2015; рецензент: д. е. н. Лук'янова В. В.